

Samferdselsdepartementet

Din referanse: 25/35

Vår referanse: 2025/25

Dato: 10.03.2025

Høring – Innspill til Postutvalgets rapport. Høringssvar fra Distriktssenteret

Distriktssenteret vil med dette benytte muligheten til å komme med innspill på Samferdselsdepartementets høring om Postutvalgets rapport «Rapport fra utvalget for fremtidens posttjenester».

Regjeringen oppnevnte i 2024 et uavhengig ekspertutvalg som skulle utrede hvordan fremtidens posttjenester best kan organiseres med hensyn til en rekke samfunnsmessige behov. Utvalgets rapport skal gi et beslutningsgrunnlag for innretningen på fremtidens bærekraftige posttjeneste, som gir et likeverdig og formålstjenlig tilbud i hele landet. Rapporten skal også gjøre det mulig å ta stilling til om, og i så fall hvordan, Postens landsdekkende distribusjonsnett kan benyttes for å dekke andre samfunnsbehov enn postdistribusjon alene.

Distriktssenterets overordnede vurdering og innspill er at rapporten i liten grad drøfter og svarer ut hvordan infrastrukturen som Postens landsdekkende distribusjonsnett utgjør kan benyttes for å dekke andre viktige samfunnsbehov i framtida. Viktige samfunnsbehov som sikkerhet og beredskap, hensynet til likeverdige tjenester i hele landet og møtet med de store demografiendringene er utilstrekkelig belyst og drøftet. Vurderingen av «Dørterskeltjenesten» viser at utvalget ikke har tatt på alvor hverken de behovene som finnes eller hvordan virkeligheten ser ut i små kommuner i Distrikts-Norge. Utvalget har heller ikke gjort en nødvendig vurdering av de samfunnsmessige konsekvensene eller de tapte mulighetene ved å avvike denne infrastrukturen, og av det faktum at dette vil være en irreversibel nedbygging. Disse manglene reduserer rapportens verdi som faglig beslutningsgrunnlag.

Videre vil Distriktssenteret påpeke at dersom post i framtida som hovedregel skal leveres til postpunkt, er det viktig og naturlig å ta i bruk nærbutikkene i distriktene som postpunkt. Ellers risikerer vi at distriktsbefolkningen, og særlig de mest sårbare gruppene, blir dobbelt skadelidende. Postpunkt hos de minste dagligvarebutikkene i distriktskommunene kan bidra til å løse noen av de utfordringene som oppstår hvis post ikke lenger skal leveres på døra til hver enkelt husstand. Det vil sikre en fortsatt finmasket infrastruktur for postforsendelse og mottak og støtte opp under likeverdige tjenester, samtidig som nærbutikkens flerfunksjonelle rolle i sine lokalsamfunn styrkes. Dette er viktig for beredskapen i distriktskommuner, trygghet og attraktivitet for innbyggerne, og gir synergier både for Posten og dagligvarebutikkene. Med postpunkt hos nærbutikkene kan landpostbudenes stillinger knyttes opp mot butikkenes postpunkt, og bidra med kapasitet og kompetanse for å utføre grunnleggende posttjenester, og gjerne også utvide med andre nærliggende tjenester som f.eks. dørterskeltjenester.

Postens distribusjonsnett som mulighet for å dekke viktige samfunnsbehov

Demografiendringer som treffer ulikt i ulike deler av landet og setter økonomisk og sosial bærekraft under press, klima- og naturendringer og endringer i verdensorden som truer infrastrukturen og utfordrer beredskapen, raske teknologiske endringer som skaper muligheter, men også nye trusler, kan føre til økende sosiale og geografiske ulikheter i Norge. Dette er komplekse samfunnsutfordringer som er sektorovergripende og treffer alle forvaltningsnivå. Kommunenes kapasitet for tjenesteproduksjon og utvikling av attraktive lokalsamfunn er under sterkt press allerede, særlig i de minste kommunene som har minst kapasitet fra før og størst andel eldre, er mest spredtbygge og har store interne avstander.

De komplekse samfunnsutfordringene, strammere økonomiske rammer og knapphet på arbeidskraft kan ikke løses av den enkelte kommune eller møtes med mer sentralisering og sektorvis tenking. I stedet må alle offentlige aktører lete etter nye samarbeidspartnere og tenke hvordan den samlede kapasiteten og infrastrukturen kan utnyttes mest mulig ressurseffektivt – uavhengig av hva som opprinnelig var «kjerneoppgavene».

Gjennom Merkur-programmet jobber Distriktssenteret sammen med kommuner med å teste ut hvordan nærbutikken kan være en aktør og en ressurs for å dekke samfunnsbehov ut over det å selge brød og melk. Vi snakker gjerne om «den flerfunksjonelle butikken» og nærbutikken som viktig brikke i lokalsamfunnsinfrastrukturen. Eksempel på behov som mange butikker dekker i dag, er: Levering av varer til eldre, digital støtte, apotek tjenester, post i butikk, være et lokalt beredskapspunkt i krisesituasjoner (beredskapslager for mat og vann, informasjonspunkt for kommunen, oppmøte-/samlingssted mv.), gi kommunal informasjon og være bygdas møteplass. Tjenestetilbudet varierer med lokale behov, men butikkene er viktige i hverdagslivet til folk, for sikkerhet og beredskap, og de er med på å gjøre stedene mer attraktive.

Tilsvarende bør Postens distribusjonsnett, herunder Dørterskeltjenesten, vurderes i sammenhengen «hvordan dekke samfunnets samlede behov», ikke som en kommersiell tjeneste for å dekke enkeltmenneskers eller enkeltkommuner sine behov.

Flertallet i utvalget mener at en statlig finansiering av dørterskeltjenesten kan fortrenge andre kommersielle eller ideelle aktører, og at dette derfor ikke bør inngå som en del av de leveringspliktige tjenestene, men at eventuelle aktører kan tilby dette på kommersielt grunnlag. En slik modell vil etter Distriktssenterets vurdering forsterke geografiske ulikheter og dermed undergrave målet om likeverdige tjenester i alle deler av landet. I distriktsområder med lavt befolkningsgrunnlag og lavere betalingsevne vil det være et svakere markedsgrunnlag for kommersielle tjenester enn i mer folkerike områder. Kommunene har videre ulik kapasitet og ressurstilgang for å rigge slike tjenester. Det er ikke realistisk at tjenesten blir realisert på lokalt nivå. En nasjonal tjeneste via Posten kan på motsatt side bidra til et mer likeverdig tjenestetilbud ved at tjenesten finansieres statlig, er universell, og tilgjengelig for alle kommuner.

Distriktssenteret er enig med mindretallet i utvalget, som peker på at dørterskeltjenesten er en videreføring av en landposttjeneste som historisk sett har skapt trygghet for innbyggerne. Tjenesten er forsterket og tilpasset framtidens behov rundt demografiutfordringer, gjennom å være en kanal for å nå ikke-digitale, gi forsterket beredskapsevne og bidra til samhandling innad i kommuner og mellom kommuner. Den er et eksempel på at man lykkes med å skape tversektoriell samfunnsnytte. Evalueringen av «På dørterskelen» (Rambøll, 2024) viser at tjenesten har god samfunnsøkonomisk verdi, dekker et reelt behov i kommunene, og gir gode resultater for innbyggerne og kommunene.

Beredskap og sikkerhet

Direktoratet for sikkerhet og beredskap (DSB) vurderer at posttjenestene kan ha en beredskapsmessig funksjon i møte med enkeltpersoner og husstander for eksempel i form av blant annet leveranser av medisiner og medisinsk materiell, mobilisering og arbeidskraftberedskap. DSB vurderer at en endret sikkerhetspolitisk situasjon kan innebære at vurderinger av postnettet og postdistributørenes rolle må gjøres med mer alvorlige hendelser som planleggingsgrunnlag enn tidligere. De mener også at det må være trygghet for at det eksisterer minst én leverandør av post- og distribusjonstjenester, som kan inngå som en del av nasjonal beredskap under regjeringens kontroll.

Om det i nasjonal beredskap skal sees konkret på Postens distribusjonsnett i møte med befolkningen, mener DSB en slik vurdering også bør inkludere andre myndigheter og aktører med lokale beredskapsoppgaver, i tillegg til kommunene.

DSB fremhever at det i dag er en gjennomgående utfordring at hver enkelt etat eller virksomhet vurderer sin beredskap og leveringsevne i stor grad ut fra funksjonsbaserte krav til egenberedskap. Vurdering av beredskapen en aktør skal tilby samfunnet sammen med andre aktører får mindre plass. Dette kan medføre at myndigheter og aktører som er avhengige av fysiske posttjenester tar tjenestene for gitt, eller i liten grad har vurdert alternativer i sin beredskapsplanlegging.

Distriktssenteret er enig i DSB sine vurderinger, og mener at det framover blir viktigere med en tydelig kobling mellom beredskap og lokalsamfunnsutvikling, der det handler om hvilke ressurser et lokalsamfunn har for å mobilisere i en krisesituasjon. For å være en reell beredskapskapasitet må det eksistere en infrastruktur som er i daglig drift og som har en kapasitet i form av folk, kjennskap, kjøretøy og lokaler i hele landet. Utvalgets anbefaling legger ikke opp til at en slik infrastruktur skal videreføres, og dette blir da en tapt mulighet og direkte nedbygging av beredskapsevnen rundt om i landet.

Hvordan løse fremtidens posttjenester i distriktet?

I vurderingen av fremtidens posttjeneste er det naturlig å ta hensyn til bosettingsmønsteret og de geografiske betingelsene som kjennetegner landet. Dersom en løsning for fremtidens posttjeneste vil bety at brevpost leveres et annet sted enn postkassen, må geografi og bosettingsmønster tas med i vurderingen for å sikre likeverdige tjenestetilbud. Innbyggere i sentrale strøk har ofte kortere avstand til ulike tjenestetilbud og et bedre kollektivtilbud. Denne ulikheten kan få betydning i spørsmålet om det ved en omlegging av posttjenestene vil være behov for etablering av flere hentepunkter, eller om det er behov for kompenserende tiltak basert på geografiske hensyn.

Dagligvarebutikker på de minste stedene i landet kan ta et større ansvar som postpunkt, og være en bærekraftig løsning for postkunder som har behov for å motta og sende post.

[Merkur-programmet](#) er Kommunal- og distriktsdepartementets program for å utvikle og styrke dagligvarebutikker i Distrikts-Norge, der målet er å sikre innbyggerne tilgang til dagligvarer og tjenester knytta til butikken. Merkurnettverket består i dag av 564 nærbutikker som betjener kunder i distriktet over hele landet (se vedlagte kart). Disse butikkene er helt avgjørende for sine lokalsamfunn både for å levere dagligvarer og for å tilby en rekke grunnleggende tjenester som er viktig både for innbyggerne og kommunen.

Dagligvarebutikkene på de minste stedene tar en viktig beredskaps- og infrastrukturrolle i sine lokalsamfunn ut over å tilby dagligvarer. De gjenspeiler behovet for tjenester på stedet de ligger, og i Oxford Research sin

studie «Tilleggstjenestene i Merkur» (Hauge m.fl., 2021), fant de at hver butikk i snitt tilbød bortimot 10 tjenester, som: Bygdas møteplass, kommunens forlengede arm, Post i butikk, turistinformasjon, levering av varer til eldre, tilby digital støtte, apotek tjenester, være beredskapspunkt og tilby drivstoff. Tjenestetilbudet varierer med lokale behov, de er viktige i hverdagslivet til folk, og de er med på å gjøre stedene mer attraktive. Posttjenester i butikk er en viktig faktor for å sikre tjenestetilbudet i distriktet.

Hvordan kan Merkurbutikkene fylle rollen som postpunkt?

Ifølge Postutvalget skal postpunkt skal være et betjent hentepunkt, og som er tilgjengelig for så mange postbrukere som mulig der det er mennesker til stede som kan bistå og veilede ved behov. Posten har i dag plikt i konsesjonen om at det skal være minst ett fast ekspedisjonssted i hver kommune. Det finnes i dag mer enn 1300 post i butikk. I dag tilbyr 271 Merkur butikker Post i butikk, og flere ønsker dette tilbudet.

Postpunkt hos dagligvarebutikker i distriktet betyr tilgang til posttjenester på de minste stedene som i dag betjenes av landpostbud. Merkurbutikkene kan tilby mottak og forsendelse av post i åpningstidene, og for 100 Merkur butikker som i dag har døgnåpne og fjernbetjente butikker ut over ordinær åpningstid, er det mulig å se på ytterligere muligheter med ubetjente løsninger.

Merkurbutikkene kan bidra til et finmasket nett av postpunkt som opprettholder sikkerhet og beredskap og inngår i distriktskommunenes totalberedskap på de minste stedene. I tillegg kan de spille en viktig rolle med leveranser av medisiner og medisinsk materiell til en aldrende befolkning i distriktet. Rapporten fra Postutvalget omhandler også spesielt sårbare grupper i samfunnet. Særlig gruppen eldre som bor alene og spredtbygd er det overvekt av i mange kommuner og lokalsamfunn i distriktene.

Postutvalget forslår å distribuere aviser til abonnentene tre dager i uka. Dette er en funksjon som allerede ivaretas av flere kjøpmenn, og som kan knyttes til oppgaven som postpunkt hos flere, og som i tillegg kan kombineres med vareutkjøring.

En omlegging av postombæringen kan medføre at 2000 årsverk blir borte, noe som rammer arbeidsplasser i distriktet spesielt. Med postpunkt hos nærbutikkene kan landpostbudenes stillinger knyttes opp mot butikkenes postpunkt, og bidra med kapasitet og kompetanse for å utføre grunnleggende posttjenester, og kanskje også utvide med andre nærliggende tjenester.

Oppsummert vil postpunkt hos de minste dagligvarebutikkene i distriktene kunne være en del av en fremtidig løsning for å opprettholde en finmasket infrastruktur for postforsendelse og mottak, samtidig som nærbutikkens rolle styrkes. Det vil ivareta innbyggerne i distriktene sine behov for å sende og motta post på en effektiv måte, nær seg, opprettholde beredskap, bevare viktige arbeidsplasser og gi synergier både for posten og dagligvarebutikkene.

Marit Lofnes Mellingen
Direktør (sign.)

Referanser

Hauge, E., Boysen, K., Bårnås, K., Løkken, J. og Stenersen, M. (2021): *Tilleggstjenestene i Merkur*. Kristiansand. Oxford Research 2021/3.

Rambøll (2024): *Følgerevaluering av tjenesten «På dørterskelen» - om å skape velferd på nye måter*. Oslo. Sluttrapport KS FoU 244001.

Vedlegg

- Kart som viser hvor Merkurbutikkene er plassert

Kart som viser Merkurbutikkens plassering

